

Осінь в димах

Мирослав Ірчан

Від села до села, від руїн до нових — все вперед і вперед мчить карний загін. Звенигород і Підсоснів, Романів і Глуховичі — чотирнадцятий полк уланів у крові затопив.

Перед ними Гаї, біля Львова вони, там селяни сухі, без кривавих ще ран. Там вогню не було, там маєток цілий, там в тривозі чекає живий ще пан. Та в сусідніх селян погорів уже пан, фільварок, і скирти, і клуні.

І впав панський наказ від полковника враз:

За спокій Польщі галопом на Гаї!

Стуль писк! Хто там співає?

Тут хлопський бунт, а вони пісню!..

Це надвечір було, як вмирало село у військовому польському стані. Хто міг знать, що буде, що десь орда іде? По наказу з присмерками замикали двері.

Жах.

Осінь в пожежах, в крові.

Осінь в димах.

Темною плямою, з шумом і брязкотом, голими стернями на мертве село.

Гей, мчить кіннота, гей, крешуть копита, гей, дзвонять остроги, гей, скачуть улани...

Як то на воєнці бива...

Шепотом несеться поміж уланами, що ротмістр боїться у полі ніччю...

Темними тінями мчаться погорблені, бренькають кулемети на осідланих конях. З-під копит — іскри, з рота — піна, все ближче і ближче до села. Форкають коні, стогнуть з втоми, б'ються і дзвонять шаблі-ланці. На білому коні годований пан веде на тихе село Гаї чотирнадцятий полк львівських уланів — карний загін.

Увірвалась вихором розлючена орда, пострілами-криками вдарила село.

—Гей, темно! Світла! — крикнув пан полковник.— Де хлопська читальня? Паліть! Тільки на світло, як мухи до лампи, злетиться гайдамацька дич.

—Чого стали? Нагаями їх, пся крев! Шапки зняти! Всі хлопці — почистити коні наші! Приготовити вози! А баби — кури й яйця тут несіть! Де тут вийт?

—Я тут, пане.

—Щоб негайно нам для полку було дано три корови і свиней не менше п'ять. Кірців збіжжя тридцять п'ять. Брать по списку, що ось тут. Я скінчив. Марш в село!

—А за що ж? — впало глухо із юрби.

—Що? Хто спитав? Мовчите? А панські фільварки де? Думали, і в себе спалити? Попробуйте тепер. Де тут... Стефанишин Іван?

—Я тут.

—Йди сюди! А-а, мурга, хлоп! Знаю добре, ти сельроб! Ти читальні голова.

Бунтувати думав тут? Пся крев, хам!

—За віщо б'єте? Тату, тату!

—Бийте їх всіх! У хлопа сім шкір! До сьомої набийте!

Прорізала пожежа темінь ночі, на дзвіниці бамкнув тривожно дзвін.

...Бам-балам. Бам-балам. Бам...

І замовк.

А улани селян гнали і з вулиць і з хат.

Простоволосі, босі. Мовчазні і суворі йшли під шаблями до читальні, що на очах в огні палала і золотила карний загін. Плакали діти, жінки ридали, десь в гущі тихо проклинали і затискали кулаки.

Свиснув нагай по обличчі старого Івана, і зачервоніла кривава рана.

Тріснуло, розплилось око.

Блискучий чобіт ударив дочку.

По-звірськи били, катували, на крик, на сльози не зважали.

Село — одна рана.

Гуляє полк уланів.

Плазує дикий жах.

Осінь в пожежах, в крові.

Осінь в димах...

У школі вікна всі розбито, з лавок лиш купа дров. Кооператив розтягли улани — це ж тільки хлопська кров. А на підводах селянські рештки для карного загону.

Полковник мовив мову:

Це щоб не бунтували. Взяли тільки в голоти, бо в кого є своє, той не посягне на чуже, той пошанує працю пана, його фільварок, його добро. В селі тепер буде спокій. Ця ніч — наука всім. З собою беремо тих, що небезпечні для села. Тепер всі спати, сон буде гарний, як після купелі — ха-ха...

Розійдись! Марш в село!

Полк, шикуюуууйсь!..

Можна співати!

Пане полковнику! Горить!

І зарипіли вози селянські, на них голоти бідні достатки. І заревіло плачем сердешним жіноцтво, діти.

А поміж кіньми — прив'язані до сідел — напівживі селяни. Слідом кривавим пішли на Львів в тюремні каземати.

Полковник крикнув:

Але чомусь ніхто не затягнув.

Перед ними ніч — за ними руїна і жах.

Бо осінь в пожежах, в крові.

Осінь в димах...

Як виїхали за село — не оглядались. Зроблено те, що скрізь. Погром і кров, грабунок і море сліз.

Темна ніч.

Брязкіт, шум.

І нагайок свист по бранцях. Взяла орда цей ясир, там у Львові буде пир. Не вся стекла хлопська кров. Що ж це знов?

Стій!

Пся крев! Це ж панський двір! Хто ж посмів? Я ж взяв всіх! Нагаями хлопське бидло! Ескадрони два в село. Пане ротмістр! Що за списки були в вас? Тут не всі?

Забрав всіх, хто був непевний.

Ах, пся крев!..

Пане полковнику, всіх вам не взяти. Для борців за волю не страшні грати. Їх вам не визбирать, хоч би ваш сейм і всі міністерства перебудували на тюрми, їх не задушать ваші ескадрони.

Оглянулись і очі на Гай

А ми скажемо!

Бо їх сотні тисяч, їх мільйони!

Кров родить кров.

У вас страх?

Це ж не перша осінь в пожежах.

Не остання — в димах...

* * *